

Ankara Üniversitesi
SBF Dergisi,
Cilt 72, No. 3, 2017, s. 513 - 524

PETROL İTHALATININ CARİ AÇIK ÜZERİNE ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ*

Arş. Gör. Gürçem Özyaytürk

Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0001-5321-9784

Yrd. Doç. Dr. Ali Eren Alper

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0003-0008-1202

Öz

Artan sanayileşme ile birlikte, enerjiye duyulan ihtiyaç artmakta ve enerji konusu ülke ekonomilerinde giderek daha önemli bir konuma gelmektedir. Artan enerji talepleri; büyümenin göstergesi olarak değerlendirilirken, enerjide dışa bağımlı olan ülkeler için cari açık sorununu da gündeme getirmektedir. Enerji ihtiyacının büyük kısmının ise petrol ürünlerine bağlı olarak gerçekleşmesi ve birçok sektörde petrol ürünlerinin yüksek oranda kullanılması, artan petrol ithalatı ile cari açık arasındaki ilişkiyi daha ilgi çekici kılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin de dahil olduğu 11 OECD ülkesi (Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye ve Birleşik Krallık) için, cari işlemler açığının nedenlerini panel veri metodolojisi kullanılarak En Uygun Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi (FGLS; Feasible Generalized Least Square) yardımıyla, 2000-2013 dönemi yıllık verileriyle analiz etmektir. Çalışmanın ampirik kanıtlarına göre, gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH), ithal petrol miktarı ve finansal gelişmişlik düzeyi ile cari açık arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcut olup cari açığa en yüksek etkiyi ithal petrol miktarı yapmaktadır. Buna göre cari açık sorunu olan ülkelerde petrol ürünlerine bağımlılığın bu sorunun daha da derinleşmesine neden olacağı ve ekonomik dengeler üzerinde olumsuz etkilere yol açacağı için, ülkelerin petrol bağımlılığını azaltmaya yönelik düzenlemeler yapması ve alternatif arayışlara yönelmesi önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Petrol Bağımlılığı, Cari Açık, Panel Veri Analizi, FGLS, OECD

The Effects of Oil Import on Current Account Deficit: An Analysis on OECD Countries

Abstract

With the increasing industrialization, the need for energy increases, and energy plays a more important role in countries' economies. While increasing energy demands are seen as an indicator of growth, it brings up a current deficit problem for foreign-dependent countries in terms of energy. Oil is used to a great extent in almost all sectors, and energy demand is mainly related to the oil products. Thus, the relation between oil import and current account deficit becomes more interesting.

The aim of this study is to analyze the reasons of the current account deficit for 11 OECD countries including Turkey (Czech Republic, Finland, France, Germany, Ireland, Italy, Portugal, Spain, Sweden, and UK) by using panel methodology with the help of FGLS (Feasible Generalized Least Square) with the 2000-2014 annual data. According to the empirical evidence of this study; there is a positive relation between GDP, the amount of imported oil and the level of financial development. However, oil import has the largest effect on the current account deficit. As a result, the dependency on oil products will deepen this issue and have negative effects on the economical balances. Therefore, countries should make changes to decrease oil dependency and seek alternative solutions.

Keywords: Oil Dependency, Current Account Deficit, Panel Data Analysis, FGLS, OECD

* Makale geliş tarihi: 09.02.2016
Makale kabul tarihi: 22.06.2016

Petrol İthalatının Cari Açık Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Analiz

Giriş

Ülkelerin karşı karşıya olduğu en temel iktisadi sorunlardan birisi, cari işlemlerden elde ettiği gelirlerin, giderlerden küçük olması sonucu ortaya çıkan cari açıklardır. Sermaye hareketlerinde serbestleşme, sabit döviz kurunun terk edilmesi, bilgi teknolojilerinde yaşanan devrim ile birlikte işlem hacminin çok büyük oranda genişlemesi ve buna bağlı olarak finansal gelişmedeki hızlı artış; uluslararası piyasalardan borçlanabilmeyi kolaylaştırarak, cari işlemler dengesinde dönüşümlere sebep olmuş, dünyada cari açık veren ülke sayısı hızla artmış ve cari açıklar sürekli hale gelmiştir. Ayrıca makroekonomik performansın en önemli göstergelerinden biri olması, iktisadi kararların ve beklentilerin oluşumunda belirleyici bir role sahip olması ve ülkelerin ekonomik krizler karşısında kırılganlığını arttırması nedeniyle cari açık, ülke ekonomileri için önemini korumakta ve iktisat literatüründe en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır (Hakkio ve Rush, 1991; Haug, 1991; Husted, 1992; Edwards, 2001; Liu ve Tanner, 1996).

Andersen vd. (1998)'e göre cari açık, yurtiçi tasarruf ile yatırım arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Telatar (2011)'a göre, makroekonomik politikaların nihai amacının bir ülke ekonomisinde iç denge ile dış dengenin sağlanması olduğu dikkate alınırca cari açık, ülkelerin dış dengeden gittikçe daha fazla uzaklaşması anlamına gelmektedir. Cari açık; bu açıdan dış dengesizliğe ilişkin bir sapma olarak da tanımlanabilmektedir. Pitchford (1990) ise, cari açığı ekonomik büyümenin finansmanı olarak görmekte olup bunun nedeninin sermaye akımları ile yüksek getiri oranları sağlanarak, ülkeden ülkeye sermaye transfer edilmesi olduğunu belirtmektedir. Bu akım, borçlanan ülkenin açığını genişletse de, yurtiçi yatırımlar dolayısıyla verimlilik artacak, dünya gelirinin yanı sıra borç veren ülkenin de sermaye geliri maksimize edilecektir. Hakkio (1995)'de kısa dönemli ya da dönemler arası cari açıkların; ülkeye en yüksek getiri oranından alınabilecek üretim faktörünü sağlayarak, sermayenin yeniden dağılımını gerçekleştirdiği için ciddi bir problem oluşturmasının beklenmediğini belirtmektedir. Edwards (2001) ise cari açığın, finansal kırılganlığın ve dışa bağımlılığın bir göstergesi olduğu ve bu durumun yüksek oranda risk taşıdığı görüşündedir. Cari dengede oluşacak bir açık, yurt içinde tasarruf-yatırım dengesinin bozacak, bu bozulma da ülkedeki yerleşik kişi veya kurumların sahip oldukları dış varlıkların satışıyla

ya da yurt dışından borçlanma ile finanse edilecektir. Böylece ülkenin borç yükü artacak, yabancı yatırımcılar bu durumu kriz belirtisi olarak algılayacak ve ülkeden yabancı sermaye çıkışına neden olacaktır. Görüldüğü üzere cari açığı, ülke ekonomilerinin büyümesinde olumlu bir durum olarak nitelendiren görüşlerin yanı sıra, bir risk unsuru olarak nitelendiren görüşler de mevcuttur. Thanh vd. (2001)'e göre cari açığın, ekonomik büyüme hedefinde göz ardı edilebilecek bir unsur olduğu düşünülse bile, sürdürülemez düzeyde gerçekleşen dış borçlanma her ülke için sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle politika belirleyebilme açısından cari açığın belirleyicilerini anlamak ve dinamiklerini incelemek, konu ile ilgili yapısal değişkenleri belirlemek oldukça önemlidir.

Cari açık sorununun temelinde, ekonomik gelişmenin gereksinimi olan teknoloji, enerji, ara mal ve yatırım mallarının ithalatının, yapılan ihracat ile karşılanmasının güç olması nedeniyle ülkelerin dış borçlanma yoluna gitmesi yer almakta; ayrıca ulusal kaynaklar ve teknolojinin yetersizliği nedeniyle büyüme yolunda arttırılması hedeflenen üretimin dış kaynaklara bağlı olması cari açıkları kronikleştirmektedir. Üretim için temel girdilerden biri olan enerji konusu ise, birçok ülke için halen dışa bağımlılığı arttıran unsurlar arasında başı çekmektedir. Literatürde de enerji bağımlılığının, ülke ekonomileri üzerindeki etkisi yıllardır tartışılmakta olup; dünya nüfusundaki artış, kentsel gelişim, gelir artışı ve sanayileşmeye paralel olarak artan enerji tüketimi, konuya olan ilgiyi giderek arttırmaktadır (ETKB, 2014). Enerjide dışa bağımlılık, enerjiyi ithal eden ülkelerde cari açığa neden olurken, bir yandan cari açık sorununun giderilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan üretim yolunda artan enerji talebi, sorunu daha da derinleştirmektedir. Enerji kullanımında yerli üretim imkanlarının geliştirilememesi ise söz konusu tabloyu daha da ağırlaştırmaktadır.

Ticareti yapılan en fazla enerji türü petroldür. Petrol ithalatçısı konumundaki ülkelerde petrol fiyatlarının artması ile ticaret kayması yaşanmakta ve bu durum petrolü ithal eden ülkelere ihraç eden ülkelere doğru bir gelir transferine neden olmaktadır. Ayrıca petrol ithalatçısı konumundaki ülkelerde artan petrol fiyatları, enflasyon ve girdi maliyetlerinde yükselişe neden olurken, beraberinde işsizlik ve ödemeler dengesinde bozulmalar yaşanmaktadır. Yüksek petrol fiyatlarının enflasyonu arttıran etkisi, özellikle yapısal sorunları bulunan ve bütçe açıklarının borçlanma yoluyla kapatılmaya çalışıldığı ekonomilerde daha da fazla hissedilmektedir. Enflasyon artışı yaşanan ülkelerde ithal mallarının fiyatında bir değişim yaşanmamasına karşın, yurtiçi fiyatlarının yükselişi ithalatı özendirmekte ve ihraç mallarının fiyatlarının yabancılar için pahalılaşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ithalatın cazip hale gelmesi ile ithalat oranlarında gerçekleşebilecek bir artış ve ihracat oranlarında gerçekleşebilecek bir azalış, söz konusu ülkelerde dış ticaret dengesinde bozulmalara neden olabilmektedir. Petrolü ithal

eden ülkelerde görülen bu bozulmaların büyüklüğü ise genel olarak; petrol maliyetinin milli gelir içindeki payı, nihai kullanıcıların tüketimde tasarruf etme ve verimli kullanma becerisi ile alternatif enerji kaynaklarının kullanımına bağlı olarak değişmektedir (Bayraç, 2007: 17-22).

Petrol fiyatlarının parasal kanal ile cari açık üzerindeki etkisi; petrol fiyat artışı karşısında uygulanan para politikalarının ekonomide durgunluğa yol açarak cari açığı arttırması şeklinde ortaya çıkar. Ticaret kanalı ile etki ise; petrol fiyatları artışı karşısında ithal mallarının ucuzlayıp ihraç mallarının daha pahalı hale gelmesine nedeniyle, dış ticaret dengesinde bozulmaya yol açması ve bu nedenle cari açığın büyümesi şeklindedir (Bernanke vd., 1997: 1415). Petrol fiyatlarındaki artışlar, sadece maliyet artışı değil, aynı zamanda petrol ihraç eden ülkeler tarafından petrol tüketicileri üzerine salınan bir çeşit vergi şeklinde de değerlendirilebilmektedir. Kısacası petrol fiyatlarındaki değişim, petrolü ithal eden ülkeler için servet, tüketim, üretim, belirsizlik ve para otoritelerinin uyguladıkları politikalar üzerinde etkilere sahiptir (Altay, 2009: 62-64). Sonuç olarak petrolü ithal eden ülkeler, petrol fiyatlarında yaşanan artışlar sonrasında, artış oranında petrol tüketimlerini azaltamayacakları için milli gelir içerisinde toplam petrol harcamalarına ayrılan pay giderek artmakta ve dolayısıyla cari açığın büyümesine neden olmaktadır. Burada dikkati çeken nokta ise enerjiyi yoğun olarak kullanan ülkelerin yoğun enerji tüketimine rağmen, alternatif enerji kaynaklarına yönelmeyerek, bağımlılıklarının neredeyse tamamını dışarıdan karşılamalarıdır. Böyle bir durumda baskı altında tutulan bir büyüme süreci ve yüksek cari açıkların olduğu bir dış ticaret yapısı da kaçınılmazdır (Demir, 2013: 14-16). Öte yandan firmaların petrole bağımlılıklarını azaltmaya çalışmaları ve alternatif kaynaklara yönelmelerinin de ülke ekonomisine olumsuz getirileri olabilmektedir. Bir ülkenin petrol bağımlılığını azaltmak için daha farklı üretim yöntemleri arayışlarına girmesi; ekonomide sermaye ve emeğin arasında uzun dönemde istihdamı azaltarak, ülkenin ekonomik büyümesine azaltıcı etkide bulunabilmektedir (Kantarıcı ve Yardımcı, 2014: 207).

Başta en önemli üretim girdilerinden biri olan petrol olmak üzere, cari işlemler açığının belirleyicilerini saptamayı ve bu yolla cari dengenin sağlanması için uygun politikanın tespit edilmesinde yol gösterici olmayı amaçlayan bu çalışmada, belirleyiciler teorik altyapı ve literatür de gözetilerek ekonomik büyüme, petrol ithalat miktarı, enflasyon oranı ve finansal gelişmişlik şeklinde belirlenmiş ve panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir. Tespit edilen belirleyiciler, uygun model üzerinden belirlenen yöntemle test edilmiş olup çalışmanın birinci bölümünde konu ile ilgili literatür, ikinci bölümünde oluşturulan model ve kullanılan veri seti, üçüncü bölümünde ise yöntem ve ampirik sonuçlara yer verilmiştir.

1. Literatür

Literatürde petrol fiyatlarındaki yükselişin enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme, cari açık ve diğer makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışmaya (Burbidge ve Harrison, 1984; Gisser ve Goodwin, 1986; Lee vd., 1995; Jones vd., 2004; Hamilton, 2011; Dias, 2013) yer verilmekte olup bu değişkenler içerisinde spesifik olarak cari açık ile petrol ithalatı arasındaki ilişki de birçok araştırmanın konusu olmaktadır. Enerjiye dışa bağımlı olan ülkelerin çoğu üzerine yapılan bu araştırmalarda ise bu iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir.

Kaminsky vd. (1998) ve Kaminsky ve Reinhart (1999) Meksika ve Asya ülkelerinde yaşanan finansal krizler sonrasında cari açığın belirleyicileri üzerine yaptıkları çalışmada, petrol fiyatlarındaki artışın cari açığı arttırdığını ve aynı zamanda yarattığı olumsuz etkinin cari işlemler kanalıyla tüm ekonomiye yansiyebileceğini belirtmişlerdir. Schubert (2013) yaptığı çalışmada, petrol fiyatlarında yaşanan bir artışın ilk başta cari açığı kötüleştirdiği, sonrasında ise giderek düşen harcamalar ile cari hesapta fazla olana kadar ticaret dengesinde düzelmeye yaşandığı sonucunu elde etmiştir. Van-Wijnbergen (1984), eğer yatırımlar dikkate alınmaz ise, petrol fiyatlarındaki değişimin cari açık üzerindeki etkisini negatif bulmuştur. Şaşırtıcı olan sonuç ise petrol fiyatlarındaki değişimlerden kaynaklı bir durgunluk, eğer yatırımları yeterince kesebilirse ülkede cari işlemler fazlası verilebileceğidir. Hükümetin yatırımları artırma çabaları ise cari açık sorununu yeniden gündeme getirecektir.

Huntington (2015) 91 ülke örneği için 1984-2009 yılları arasında petrol ticareti ile cari açık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, petrol ithalatındaki azalmanın ticaret açığında azalmaya neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasında petrol ithalatçısı ve ihracatçısı ülkeler için ayrı ayrı değerlendirme yapmış ve petrol ihracatçısı olmanın cari fazlayı arttıran önemli bir değişken olduğu, fakat petrol ithalatçısı olmanın cari açığa bir etkisi olmadığı sonucunu elde etmiştir. Zaouali (2007) ise Çin ekonomisi üzerine yaptığı çalışmada petrol fiyatlarındaki artışın, yabancı sermaye ve yatırımlar yolu ile cari açık üzerinde önemsiz bir etkiye sahip olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Sadorsky (1999) petrol fiyatlarındaki değişimlerin, ülkelerin ekonomik faaliyetleri üzerindeki etkisinin önemsiz olduğunu belirtmiştir. Hooker (1996)'da Amerika üzerine yaptığı çalışmada petrol fiyatları ile makroekonomik değişkenler arasında bir ilişkiye rastlamamıştır.

Demirbaş vd. (2009) Türkiye'de ham petrol fiyatları ve cari açık üzerine yaptıkları analizde değişkenler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yani çalışmaya göre ham petrol fiyatları, cari açığı arttırıcı niteliktedir. Bayat vd. (2013)'de Türkiye'nin reel petrol fiyatları ile dış ticaret dengesi arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve analizler sonucunda reel petrol

fiyatından dış ticaret açığına tek yönlü nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Fakat nedensellik ilişkisi sadece orta vadede geçerli olup uzun vadede dış ticaret açıkları üzerindeki etki kaybolmaktadır. Demirci ve Er (2007), Türkiye ekonomisi üzerine yaptıkları çalışmada, petrol fiyatlarının uzun dönemde cari açığı olumsuz yönde etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Togan ve Berument (2011) ise cari dengeyi belirleyen temel faktörleri elastikiyet yaklaşımı üzerinden incelemişlerdir. Türkiye için 1998-2010 arası verileri ile yapılan çalışmada; yurt içi gelirin yurt dışı gelirden hızlı artması durumunda cari işlemler açığının büyüdüğü, reel döviz kuru değer kaybettiğinde cari işlemler açığının azaldığı ve son olarak petrol fiyatı arttığında ise cari işlemler açığının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Demir (2013), çalışmasında Türkiye için sanayi üretimi, cari açık ve enerji ithalatı arasındaki ilişkinin niteliği ve yönünü analiz etmiş ve nedenselliğin yönünü sanayi üretim endeksi ve enerji ithalatından cari açığa doğru tek yönlü nedensellik biçiminde bulmuştur.

Özata (2014), Türkiye üzerine yaptığı çalışmada 1998-2012 yılları arasında petrol ithalatı ve döviz kuru politikalarının cari açık ve ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiş ve petrol ithalatının cari açık üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aytemiz ve Şengönül (2008), enerji fiyatlarının Türkiye’de cari açıklar üzerindeki etkisini incelemiş ve 2003 yılının Kasım ayı öncesinde enerji fiyat şoklarının ekonomide durgunluk yaratmadan cari açığı negatif etkilediğini, ancak 2003 yılının Kasım ayından sonra cari açığı etkileyen en önemli açıklayıcı değişkenin döviz kuru olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yanar ve Kerimoğlu (2011), çalışmasında Türkiye için 1975-2009 yılları arasında enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki nedenselliğin yönünü analiz etmiştir. Buna göre enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve cari açık arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu ve büyümedeki artışın enerji tüketiminde artış meydana getirdiği, enerji tüketimindeki artışın ise cari açığı artırıcı etki yaptığı sonucuna varılmıştır.

2. Model ve Veri Seti

Çalışmada 2000-2013 arası yıllık verileri ile 11 OECD ülkesi¹ (Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye ve Birleşik Krallık) için petrol ithalatının, cari açık (CA) üzerindeki etkisi panel veri analizi kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, seçilen ülkeler Türkiye’nin Avrupa Birliği ile dış ticaretinin %90’lık kısmını oluşturan ülkelerdir. Cari açığın birçok belirleyicisi olmakla birlikte çalışmanın

1 Bu ülke grubuna dâhil olmasına karşın, verilerine ulaşılamayan ülkeler çalışmadan çıkarılmıştır.

amacına yönelik olarak dört belirleyici seçilmiştir. Bunlardan ilki olan GSYH'deki büyüme; ekonominin toplam talep yanını temsil etmektedir ve ulusal üretimdeki artışın cari açığı arttırması beklenmektedir. Bir diğer değişken olan enflasyon oranı ise; para politikası kredibilite ölçümü olarak kabul edilmektedir. Enflasyonun yüksek seyrettiği ülkelerde döviz kuru volalitesi daha yüksek olacak ve böylece bu durumda ithal girdi maliyetlerinin artması sonucunda cari işlemler açığı daha da artabilecektir. Finansal gelişmişlik ise yatırım ve tasarruf kanalı ile cari açık üzerinde etkili olabilmektedir (Peker ve Hotunluoğlu, 2009: 225). Bu nedenle cari açığın belirleyicilerini tespit edebilmek üzere model aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$$CA_t = \beta_0 + \beta_1 Y_t + \beta_2 OIL_t + \beta_3 INF_t + \beta_4 FINC_t + u_t$$

Modelde; CA_t cari açık dengesini, Y_t yıllık yüzdesel GSYH'deki büyümeyi, OIL_t yıllık petrol ithalatını, INF_t enflasyon oranını, $FINC_t$ ise finansal gelişmişliğin göstergesi olarak finansal sektör tarafından özel sektöre sağlanan kredileri göstermektedir. Analize konu olan cari açık dengesi (CA) ve enflasyon oranı (INF) OECD veri tabanından, GSYH büyümesi (Y) ve finansal gelişmişlik (FINC) Dünya Bankası'ndan, petrol ithalatı (OIL) verisi ise EUROSTAT veri tabanından elde edilmiştir.

3. Yöntem ve Ampirik Bulgular

Panel veri regresyon modelleri, birimler arasında yatay kesit bağımsızlığı varsayımına dayanmakta olduğundan, Baltagi (2005), panel veri analizinde uzun dönemde serilerde rastlanacak yatay kesit bağımlılığının standart sabit etki (FE) ve rassal etki (RE) tahminlerinin tutarlı ancak etkin olmamalarına ve tahmin edilen standart hataların sapmalı olmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle panel veri analizlerinde yatay kesit bağımlılığını test eden birkaç farklı test kullanılmaktadır. Çalışmada bu testlerden birimler arasında korelasyon varlığına bakan Pesaran (2004) testi, Spearman'ın rank korelasyon katsayısını kullanarak ortalama değer hesaplayan ve parametrik olmayan Friedman (1937) testi ve rank korelasyon katsayılarının karelerinin toplamına dayanan Frees (1995) testi kullanılmış olup sonuçlar Tablo 1'de belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer verilmiştir (Tatoğlu, 2013: 218-219).

Tablo 1. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	İstatistik Değeri	Olasılık
Pesaran Testi	3,491	0,0005
Friedman Testi	31,200	0,0083
		Q Dağılımı Kritik Değerleri
Frees Testi	1,406*	0,10 için 0,1841 0,05 için 0,2431 0,01 için 0,3603

Modele uygulanan Yatay Kesit Bağımlılığı test sonuçları için temel ve alternatif hipotez; “ H_0 = Yatay kesit bağımlılığı yoktur ve H_a = Yatay kesit bağımlılığı vardır” şeklindedir. Tablo 1’de belirtildiği üzere Pesaran, Friedman ve Frees Yatay Kesit Bağımlılığı testlerine göre bu örneklem grubunda yatay kesit bağımlılığı tespit edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Değişen Varyans Testi daha sonrasında Oto-Korelasyon Testi uygulanacaktır. Bu testler doğrultusunda son aşamada ise FGLS regresyon sonuçları elde edilecektir. Tablo 2, Wooldridge Oto Korelasyon testi ve En Çok Olabilirlik Oranı yöntemiyle değişen varyans testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 2. Oto Korelasyon ve Değişen Varyans Test Sonuçları

Test	Hesaplanan Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Temel Hipotez	Sonuç
Wooldridge Oto-Korelasyon Testi	1,955	0.1923	Birinci Sıra Oto Korelasyon Sorunu Yok	Birinci Sıra Oto Korelasyon Sorunu Yok.
En Çok Olabilirlik Oranı Testi	120,78	0.000	Değişen Varyans Sorunu Yok	Değişen Varyans Sorunu Var.

FGLS yöntemi ile panel veri modellerinde, değişen varyans sorunu yanında dönemsal ve uzamsal korelasyonu dikkate alan ilk çalışma Parks (1967) tarafından yapılmıştır. Parks daha sonra Kmenta (1986) tarafından tanıtılan uygun genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi temelli bir algoritma

* Frees yatay kesit bağımlılığı testine göre hesaplanan test istatistiği değeri, kritik değerlerden büyük olduğu durumda yatay kesit bağımlılığı tespit edilmiş olur.

önermiştir. Bu yaklaşımda önce incelenen model en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmekte, daha sonra elde edilen kalıntılar oto-korelasyon ve değişen varyansı hesaplamak için kullanılmakta ve tekrar genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ile tahmin yapılmaktadır (Tatoğlu, 2013: 253). Elde edilen bulgular doğrultusunda, FGLS tahmincisi ile yatay kesit bağımlılığına, oto-korelasyona ve değişen varyansa dirençli tahminci ile katsayılar tahmin edilmiş ve sonuçlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. FGLS Regresyon Test Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	Z	P > z
OIL	1,172641	0,2664046	4,40	0,000
Y	0,0653113	0,0115435	5,66	0,000
INF	0,0010696	0,0009568	1,12	0,264
FINC	0,2877758	0,0723766	3,98	0,000
Sabit	-0,2713218	0,0599576	-4,53	0,000

FGLS analizi sonucunda modelin genelini anlamlı olduğu ve enflasyon oranı dışındaki diğer tüm değişkenlerin katsayılarının istatistiki açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir. FGLS sonuçlarına bakılacak olursa; petrol ithalatındaki %1 birimlik artış cari açığı %1,17 oranında, GSYH'deki %1 birimlik artış %0,06 oranında, finansal gelişmedeki %1 birimlik artış ise %0,29 oranında arttırmaktadır.

Sonuç

Ekonomik büyüme ve kalkınma için yurtiçi kaynak sıkıntısı çeken ve bu ihtiyacını dışarıdan sağlamak zorunda olan ülkelerde ekonomik istikrar oldukça önemli olup ekonomide yaşanan istikrar bozukluğunun bir nedeni olarak görülen cari açığın belirleyicileri günümüzde dikkati çeken bir konudur. Bu çerçevede ham petrol ithalatının cari açığı nasıl ve hangi ölçüde etkilediği önem taşımaktadır.

Çalışmada; 2000-2013 dönemine ait yıllık verileri ile 11 OECD ülkesi (Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye ve Birleşik Krallık) için öncelikle ham petrol ithalatı olmak üzere, GSYH'deki büyüme oranının, enflasyon oranının ve finansal gelişmişlik düzeyinin cari açık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analiz sonuçları göstermektedir ki; ele alınan ülke grubu için ekonominin toplam talep yönünü temsil eden GSYH oranında, finansal gelişmişlik düzeyinde ve ham petrol ithalatında yaşanacak bir artış, cari açığı arttırıcı etki göstermektedir. Ayrıca

cari açıkta artışa neden olan bu belirleyicilerden en fazla etkiye ham petrol ithalatındaki değişme, ikinci büyük etkiye ise finansal gelişmişlik düzeyi sebep olmaktadır. Para politikası kredibilite ölçümü olarak değerlendirilen enflasyon değişkeninin ise cari açık üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Çalışma sonuçları finansal gelişmişlikte yaşanan artışın, yatırım ve tasarruf kanalı ile cari açık üzerinde etkili olabildiğini destekler niteliktedir. Ayrıca finansal gelişme ile finansal araçların çeşitlenmesi, yabancı kaynak girişlerini arttırarak, daha rahat sağlanabilen dış borçlar, ülkeyi daha yüksek boyutlarda borçlarla da yüz yüze getirebilir. Bunun yanı sıra ekonomik büyüme ile birlikte artan talebin, bu ülke grubunda dış ülkelerden borçlanmayla sağlandığı ve bu nedenle cari açığı etkilediği söylenebilir. Cari açığın artmasında en büyük etkiye sahip olan ham petrol ithalatındaki artış ise, bu ülke grubunun, üretiminde dışa bağımlılığının artmasına ve cari açığının daha da kronik bir hale gelmesine neden olacaktır.

Bu nedenle özellikle petrol ithalatına bağımlı ülkelerde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, ayrıca ulusal bir enerji politikası oluşturularak, enerji kullanımında verimliliğin artırılması gerekmektedir. Böylece petrol ithalatına olan bağımlılık azaltılarak cari işlemler açığının ve bunun olumsuz makroekonomik yansımalarının asgariye indirilmesi sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Altay, Erdinç (2009), "Petrol Fiyatlarından Kaynaklanan Riskin Tahmin Edilmesi: Monte Carlo Simülasyonu Yöntemiyle RmD Yaklaşımı", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 59 (2): 61-84.
- Andersen, Torben M., Svend E. HougardJensen ve Ole Risager (1998), "Macroeconomic Perspectives on The Danish Economy", *Working Paper*, 18.
- Aytemiz, Tefik ve Ahmet Şengönül (2008) "Regression Tree Analysis of Effects of Energy Prices on Turkish Current Account Deficit", *İktisat, İşletme ve Finans*, (23) 269: 94-109.
- Baltagi, Badi (2005), *Econometric Analysis of Panel Data* (Chichester: John Wiley & Sons Ltd).
- Bayat, Tayfur, Ahmet Şahbaz ve Taner Akçacı (2013), "Petrol Fiyatlarının Dış Ticaret Açığı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği", *ERÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 42: 67-90.
- Bayraç, H. Naci (2005), "Uluslararası Petrol Piyasasının Ekonomik Analizi", *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 499 (42): 6-20.
- Bernanke, Ben S., Mark Gertler ve Mark Watson (1997), "Systematic Monetary Policy and The Effects of Oil Shocks", *Brooking Papers on Economic Activities*: 91-157.

- Burbidge, John ve Alan Harrison (1984), "Testing for the Effects of Oil-Price Rises Using Vector Autoregressions", *International Economic Review*, 25 (2): 459-484.
- Demir, Murat (2013), "Enerji İthalatı Cari Açık İlişkisi, Var Analizi ile Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 5 (9): 2-27.
- Demirbaş, Muzaffer, Hakan Türkay ve Musa Türkoğlu (2009), "Petrol Fiyatlarındaki Değişmelerin Türkiye'nin Cari Açığı Üzerine Etkisinin Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 14 (3): 289-299.
- Demirci, Ebru ve Şebnem ER (2007), "Ham Petrol Fiyatlarının Türkiye'deki Cari Açığa Etkisinin İncelenmesi", *8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı, Malatya: İnönü Üniversitesi*, 1-249.
- Dias, Francisco C. (2013), "Oil Price Shocks and Their Effects on Economic Activity and Prices: An Application for Portugal", *Banco de Portugal Economic Bulletin*, 19 (2): 39-67.
- Edwards, Sebastian (2001), "Does The Current Account Matter?", *NBER Working Paper*, 8275.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2014), <http://enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSayfalar%2f2014+Y%C4%B1%C4%B1+B%C3%BCt%C3%A7esinin+TBMM+Genel+Kuruluna+Sunumu.pdf> (09.12.2015).
- Tatoğlu, Ferda Y. (2012), *Panel veri ekonometrisi* (İstanbul: Beta Yayınevi).
- Gisser, Micha ve Thomas H. Goodwin (1986), "Crude Oil and The Macroeconomy: Tests of Some Popular Notions: Note", *Journal of Money, Credit and Banking*, 18 (1): 95-103.
- Hakkio, Craig S. (1995), "The US Current Account: The Other Deficit", *Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City*, 80: 11-24.
- Hakkio, Craig S. ve Mark Rush (1991) "Is The Budget Deficit Too Large?", *Economic Inquiry*, 29 (3): 429-445.
- Hamilton, James D. (2011), "Nonlinearities and The Macroeconomic Effects of Oil Prices", *Macroeconomic Dynamics*, 15 (S3): 364-378.
- Haug, Alfred A. (1991), "Cointegration and Government Borrowing Constraints: Evidence for The United States", *Journal of Business & Economic Statistics*, 9 (1): 97-101.
- Hooker, Mark A. (1996), "What Happened to The Oil Price-Macroeconomy Relationship?", *Journal of Monetary Economics*, 38 (2): 195-213.
- Huntington, Hillard G. (2015), "Crude Oil Trade and Current Account Deficits", *Energy Economics*, 50: 70-79.
- Husted, Steven (1992), "The Emerging US Current Account Deficit in the 1980s: A Cointegration Analysis", *The Review of Economics and Statistics*, 74: 159-166.
- Jones, Donald W., Paul N. Leiby ve Inja K. Paik (2004), "Oil Price Shocks and The Macroeconomy: What Has Been Learned Since 1996", *The Energy Journal*: 1-32.
- Kaminsky, Graciela, Saul Lizondo ve Carmen M. Reinhart (1998), "Leading Indicators of Currency Crises", *Staff Papers-International Monetary Fund*: 1-48.
- Kaminsky, Graciela L. ve Carmen M. Reinhart (1999), "The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems", *American Economic Review*: 473-500.
- Kantarıcı, Hasan B. ve Mehmet E Yardımcı (2014), *Türkiye'nin Petrol Bağımlılığının Tarihsel Gelişimi ve Ekonomik Etkileri* (İstanbul: BİLGESAM).
- Lee, Kiseok, Shawn Ni ve Ronald A. Ratti (1995), "Oil Shocks and The Macroeconomy: The Role of Price Variability", *The Energy Journal*: 39-56.

- Liu, Peter C. ve Evan Tanner (1996), "International Intertemporal Solvency in Industrialized Countries: Evidence and Implications", *Southern Economic Journal*, 62: 739-749.
- Özata, Erkan (2014), "Sustainability of Current Account Deficit with High Oil Prices: Evidence from Turkey", *International Journal of Economic Sciences*, 3 (2): 71.
- Peker, Osman ve Hakan Hotunoğlu (2009), "Türkiye'de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analiz", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (3): 221-237.
- Pitchford, John D. (1990), *Australia's Foreign Debt: Myths and Realities* (Sydney: Allen & Unwin).
- Sadorsky, Perry (1999), "Oil Price Shocks and Stock Market Activity", *Energy Economics*, 21 (5): 449-469.
- Schubert, Stefan F. (2014), "Dynamic Effects of Oil Price Shocks and Their Impact on The Current Account", *Macroeconomic Dynamics*, 18 (2): 316-337.
- Tatoğlu, Ferda Y. (2013), *Panel Veri Ekonometrisi* (İstanbul: Beta Yayıncılık).
- Telatar, Erdinç (2011), "Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Krediler İlişkisi", *Bankacılar Dergisi*, 78: 22-34.
- Thanh, Tran D., Xuan, T. Dinh, Van H. Do ve Van, L. Nguyen (2001), "The Sustainability of Current Account Deficit and External Debt in Vietnam", *EADN Working Paper*: 10.
- Togan, Sübidey ve Hakan Berument (2011), "Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler", *Bankacılar Dergisi*, 78: 3-21.
- Van Wijnbergen, Sweder (1984), "Oil Price Shocks and The Current Account: An Analysis of Short Run Adjustment Measures", *Weltwirtschaftliches Archiv*, 120 (3): 460-480.
- Yanar, Rüstem ve Güldem Kerimoğlu (2011) "Türkiye'de Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İlişkisi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3 (2): 191-201.
- Zaouali, Sana (2007), "Impact of Higher Oil Prices on the Chinese Economy", *OPEC Review*, 31 (3): 191-214.